

Instituția gazdă: Institutul de Studii Sud-Est Europene (ISSEE) al Academiei Române

Titlu proiect: Discurs omiletic și societate în Constantinopolul secolului al XIV-lea

Tip proiect: Bursă de cercetare „Simion Mehedinți”

Contract nr.: 2BSM/2025

Cod proiect: PN-IV-P2-2.1-BSM-2024-0020

Perioada de raportare: 16/04/2025 – 31/12/2025

Website proiect: <https://acadsudest.ro/ro/proiect-pn-iv-p2-21-bsm-2024-0020>

Director de proiect: Dr. Mihail Mitrea (CS III, ISSEE)

RAPORT ȘTIINȚIFIC

1. Descrierea și obiectivele proiectului

Proiectul de cercetare *Discurs omiletic și societate în Constantinopolul secolului al XIV-lea* (HomiletiCon), finanțat printr-o bursă de cercetare „Simion Mehedinți” pentru perioada aprilie 2025 – ianuarie 2027 (22 de luni), are ca obiectiv principal analiza sistematică a corpusului omiletic al Patriarhului Calist I al Constantinopolului. Deși Calist I a avut un rol esențial în viața ecleziastică și politică a Bizanțului secolului al XIV-lea, omiliile sale nu au beneficiat până în prezent de o examinare cuprinzătoare. Proiectul își propune, astfel, să contribuie la formularea unei perspective mai nuanțate asupra producției omiletice din Bizanțul târziu, asupra mediului intelectual constantinopolitan și asupra provocărilor istorice, spirituale și sociale ale epocii.

Principalele obiective de cercetare ale proiectului sunt:

1. Pregătirea unor ediții minore și critice ale omiliilor lui Calist I, pe baza investigării sistematice a tradiției manuscrise.
2. Explorarea dimensiunilor socio-istorice, teologice și literare ale corpusului, prin analiza registrului stilistic și lingvistic, a modelelor retorice utilizate și a gradului de intertextualitate.

Un obiectiv complementar îl reprezintă consolidarea colaborării instituționale și stimularea cercetării în domeniul omileticii bizantine târzii în cadrul Institutului de Studii Sud-Est Europene (ISSEE) al Academiei Române, instituția-gazdă a proiectului.

2. Rezultatele etapei anuale

Prima etapă a proiectului, intitulată *Tradiția manuscrisă a omiliilor Patriarhului Calist I al Constantinopolului*, a fost destinată atingerii primului obiectiv: pregătirea edițiilor minore și critice ale omiliilor pe baza tradiției manuscrise.

Etape de documentare a constat în identificarea literaturii de specialitate relevante. Între contribuțiile majore recente se numără monografia lui Antonio Rigo, *Dal pulpito al codice: la genesi dell'omiliario di Gregorio Palamas* (Veneția, [2025](#)). Studiul remarcabil al lui Antonio Rigo analizează în detaliu manuscrisele corpusului omiletic palamit, în special autograful Atena, EBE 237, și demonstrează caracterul deliberat al procesului editorial întreprins de Grigorie Palama, caracterizat prin numeroase faze de revizuire și reorganizare structurală. Lucrarea evidențiază, totodată, faptul că omiliile palamite au fost ordonate după calendarul liturgic, și nu cronologic, metodă întâlnită și în alte colecții omiletice bizantine târzii. Acest cadru metodologic oferă repere importante pentru dezvoltarea HomiletiCon.

Directorul de proiect a început examinarea sistematică a manuscriselor ce transmit omiliile lui Calist I, activitățile incluzând: consultarea și analiza reproducerilor fotografice ale manuscriselor; transcrierea integrală și atentă a textelor; colaționarea martorilor manuscrisi, dintre care Hilandar 8 (sec. XIV) are un rol esențial, fiind contemporan autorului; pregătirea unor *editiones minores* pentru textele inedite și a unor ediții critice pentru o parte dintre ele. Cercetarea pe baza reproducerilor fotografice a fost completată prin consultări *in situ*. În perioada 22–28 noiembrie 2025, directorul de proiect a efectuat o primă deplasare de cercetare la Muntele Athos, unde a examinat manuscrisele Hilandar 8 și Ivron 339 (sec. XV/XVI). De asemenea, cu sprijinul bibliotecarilor de la mănăstirile Pantelimon și Stavronikita, au fost obținute fotografii de înaltă calitate ale altor manuscrise relevante. O a doua deplasare este programată la Biblioteca Națională a Austriei (Viena) în perioada 9–12 decembrie 2025, pentru consultarea unor martori importanți, precum *Vindobonensis theol. gr. 279*.

În cadrul acestei etape, a fost pregătită ediția critică și traducerea în limba engleză a *Omiliei despre pocăință* de Calist I. O introducere istorico-filologică însoțește aceste materiale, care urmează să fie înaintate spre publicare într-o revistă de specialitate.

Pentru consolidarea cercetării în domeniul omileticii bizantine, directorul de proiect, împreună cu Dr. Mircea Duluş (ISSEE), coordonează un volum dedicat omileticii bizantine, ce va constitui numărul 8 (XV) / 2026 din *Études byzantines et post-byzantines*, revistă publicată sub egida [Societății Române de Studii Bizantine](#). Aceiași editori pregătesc două volume cu omiliile (inclusiv inedite) ale lui Calist I în traducere românească, la Editura Doxologia; împreună cu Dr. Duluş și Pr. Radu Gârbacea (ULBS), se elaborează un volum cu ediția critică

și traducerea în engleză a omiliilor rostite de Calist I în duminicile din Postul Mare, la Paște și în Duminica femeilor mironosițe. Până în prezent, două dintre cele șapte omilii au fost editate. Volumul va fi înaintat unei edituri academice internaționale, cel mai probabil De Gruyter–Brill.

Au fost demarate, de asemenea, pregătirile pentru un workshop internațional dedicat discursului omiletic în Bizanțul târziu, programat pentru toamna anului 2026 la Institutul de Studii Sud-Est Europene. Au fost identificați și invitați cercetători cu expertiză în domeniu, din țară și din străinătate. Acest eveniment se va desfășura după al XXV-lea Congres Internațional de Studii Bizantine (Viena, august 2026), unde directorul de proiect organizează sesiunea tematică *Mapping Homiletic Landscapes in Late Byzantium: Advances and New Perspectives on Byzantine Homiletical Discourse*.

Pentru buna desfășurare a activităților de cercetare, au fost achiziționate o imprimantă multifuncțională și un computer all-in-one. Ultima lună a anului 2025 a fost dedicată întocmirii raportului științific și documentației financiare aferente.

3. Rezumat executiv

Proiectul de cercetare *Discurs omiletic și societate în Constantinopolul secolului al XIV-lea* (HomiletiCon), finanțat printr-o bursă „Simion Mehedinți”, are ca obiectiv central investigarea sistematică a corpusului omiletic al Patriarhului Calist I al Constantinopolului. Proiectul urmărește, pe de o parte, realizarea de ediții minore și critice ale omiliilor acestui autor, prin analiza aprofundată a tradiției manuscrise, iar pe de altă parte, explorarea dimensiunilor socio-istorice, teologice și literare ale textelor, incluzând evaluarea registrului stilistic și lingvistic, a procedurilor retorice și a intertextualității. În prima etapă (2025), activitățile de cercetare s-au concentrat asupra investigării tradiției manuscrise a corpusului omiletic. Au fost identificate direcțiile metodologice relevante în literatura de specialitate recentă – în special contribuția lui Antonio Rigo privind omiliarul lui Grigorie Palama –, care furnizează un cadru interpretativ aplicabil (într-o anumită măsură) și omiliilor Patriarhului Calist I. Activitatea propriu-zisă a inclus consultarea sistematică a manuscriselor (atât pe baza reproducerilor fotografice, cât și *in situ*), transcrierea și colaționarea martorilor, cu accent deosebit pe manuscrisul Hilandar 8, un martor contemporan cu autorul. În cadrul acestei etape a fost pregătită ediția critică și traducerea în limba engleză a *Omiliei despre pocăință*, ce urmează a fi înaintate spre publicare. Tot în această perioadă au fost inițiate mai multe colaborări instituționale menite să consolideze cercetarea în domeniul omileticii bizantine, între care editarea unui volum tematic în revista *Études byzantines et post-byzantines* și pregătirea unor volume dedicate omiliilor lui Calist I, în traducere românească și în ediții critice cu traducere engleză. De asemenea, au fost demarate

pregătirile pentru organizarea unui workshop internațional în 2026, dedicat discursului omiletic din Bizanțul târziu, în continuarea unei sesiuni tematice organizate la Congresul Internațional de Studii Bizantine (Viena, 2026). Activitățile au fost sprijinite prin achiziția de echipamente necesare derulării cercetării, iar luna decembrie 2025 a fost dedicată elaborării raportului științific și a documentației administrative aferente.

Director Proiect,
Dr. Mihail Mitrea

